

СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ МИХАЙЛОМ НАЙДАНОМ АВТОРСЬКИХ МЕТАФОР ПАВЛА ТИЧИНИ

Л.В. Коломіць,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

Стаття присвячена аналізу авторських метафор Павла Тичини в англомовному перекладі Михайла Найдана. Розглядаються сім можливих способів віддання оригінальних, у т.ч. неологічних, метафор у тексті перекладу.

Ключові слова: авторські метафори, англомовний переклад, неологізм.

Авторитетний перекладознавець Пітер Ньюмарк поділяє метафори на п'ять типів: мертві (*dead*), мовні штампи (*cliché*), загальноживані (*stock*), нещодавно утворені (*recent*), оригінальні (*original*) [1]. При цьому структуру метафори дослідник описує за допомогою таких термінів: *об'єкт* – те, що зображається метафорою; *образ* – за допомогою якого об'єкт зображається; *смысл* – «точка подібності», що показує, в якому саме аспекті об'єкт і образ є подібними між собою; *метафора* – слово чи слова, узяті з образу; *метонім* – однослівний образ, який заміщує об'єкт і який може пізніше стати мертвою метафорою (як-от, технічний термін «ребро», пластина радіатора). За спостереженням П. Ньюмарка, у багатьох випадках метонім має «переносне», але не метафоричне значення, оскільки образ виокремлює виразну ознаку об'єкта (наприклад, називання якогось відомого адміністративного, громадського чи іншого закладу за назвою вулиці, на якій цей заклад розташований). Роль метоніма може виконувати синекдоха (наприклад, «парус» у значенні «яхта») чи символ (наприклад, вислів «сім морів», тобто «цілий світ»), значення якого перекладачеві, можливо, доведеться пояснювати у тексті. Далі у своїй класифікації П. Ньюмарк розрізняє між однослівними метафорами (*one-word metaphors*) і комплексними метафорами (*complex metaphors*).

До «метафоричних» неологізмів Пітер Ньюмарк відносить значну кількість нещодавно утворених (*recent*) метафор, серед яких чимало технічних термінів, а також оригінальні метафори. Останні є найскладнішими для перекладу. Адже, якщо прийнятих еквівалентів не існує (а їх і не може бути для оригінальних метафор), то перекладач або описує об'єкт зображення, або подає його прямий переклад із супровідним поясненням; у випадку, коли треба перекласти авторську неологічну метафору чи метонімію, перекладач може сам створити неологізм, нерідко подаючи його у лапках чи курсивом і пояснюючи у виносці.

До того ж, як наголошує П. Ньюмарк, оригінальні метафори часто характеризуються не лише складним, а й подвійним значенням [1]. Тут перекладачеві доводиться мати справу з полісемією та грою слів, і якщо він вибирає якесь одне значення, то втрачає інше, якщо ж перекладає обидва, тоді губиться гра слів. Розгляньмо кілька прикладів з поетичного доробку Павла Тичини у перекладі Майкла (Михайла) Найдана – одного з найпродуктивніших перекладачів англійською модерної української поезії, який спромігся на колосально відповідальну і важку працю: повний переклад ранніх збірок Павла Тичини (1891–1967) [2].

За класифікацією Пітера Ньюмарка, основні способи перекладу метафори такі: 1) відтворення того самого образу у цільовій мові, якщо у ній він має приблизно таку ж частотність і вживаність, як і у вихідній мові; 2) заміщення образу вихідної мови стандартним образом цільової мови (крилаті вислови, прислів'я тощо); 3) переклад метафори за допомогою порівняння зі збереженням образу; 4) переклад метафори за допомогою порівняння (або – okazіonalно – метафори) плюс пояснення її значення; 5) згортання метафори до пояснення її значення; 6) вилучення; 7) буквальный переклад метафори плюс пояснення її значення [1].

З метою створення адекватного поетичного образу авторську метафору–неологізм доцільно перекладати неологізмом. Михайл Найдан сміливо демонструє словотворчу настанову автора, рання лірика якого насичена оригінальними метафорами, і значну частку серед них становлять неологізми. Переважно М. Найдан намагається відтворити неологізм неологізмом, хоч у перекладах зустрічаються і загальноживані метафори, порівняння, епітети на місці численних тичининських неологічних метафор, зокрема, рядок *Дитинно, злотоцінно* з поезії «О, панно Інно...» перекладено описово: *In a childish golden glow* із супровідним коментарем у виносці, в якому розтлумачується, що прислівникова форма *злотоцінно* походить від поняття продажу коханок за таку кількість золота, яка відповідає вазі їхнього тіла («The adverbial form *zlototsinno* has its origin in the notion of selling concubines for their weight in gold»); метафоричний епітет «горобина» у рядку *Горобина ніч!* («Одчиняйте двері...») також перекладено описово: *A dark, stormy night!* («Open the Doors»).

Та все ж у перекладацькій стратегії М. Найдана домінує принцип створення неологізму за авторським зразком, як–от: *яблуневоцвітно* – *apple-blossomy* («Не дивися так привітно...»), *пісня сонцебризна* – *sun-sprinkling song* («Плач Ярославни»). В багатьох випадках калькування авторського неологізму супроводжується ще й перекладацьким роз'яснювальним коментарем. Відсутність коментарю може ускладнювати розуміння калькованого неологізму, зокрема, рядки *Не милуй мене шовково, / Ясно–соколово* [2, с.42] з вірша «Не дивися так привітно...» перекладено надто буквально: *Don't caress me so silkily, / So bright-falconly* [2, с.43]. На жаль, цей переклад не прокоментовано, хоча англomовний читач навряд чи здогадається самостійно про значення прислівника *bright-falconly*. В оригіналі він походить від народнописенного кліше *ясний сокіл*, що, як правило, вживається у звертанні (до коханого, сина, брата). Ніжно–пестливе *ясний сокіл/соколе* Тичина перетворив у *ясно-соколово*. В контексті всього вірша і сполученні з попереднім рядком *Не милуй мене шовково*, який утворився, імовірно, від поєднання дієслова *милувати* з усталеним висловом *шовковий погляд*, і означає: «Не милуй мене (своїм) шовковим (лагідним) поглядом», *ясно-соколово* захує в собі значення: «Не звертайся до мене ніжно, не називай мене (своїм) ясним соколом».

Ось лише кілька з найпромовистіших прикладів (авторські словотвори та їх англomовні версії підкреслено):

*I стежив я, і я веснів:
Акордились планети.
Навік я взяв, що Ти не Гнів, —
Лиш Сонячні Кларнети* [2, с.30].
(“He Zeus, ne Pan...”)

*And I watched and springtimed:
The planets harmonized.
I learned forever that you are not Wrath,
But Clarinets of the Sun* [2, с.31].
(“Not Zeus, or Pan, or the Dove–spirit...”)

*Вірю омофорно –
За рікою дзвони:* [2, с.50]
(“Я стою на кручі...”)

I believe starbrightly
Across the river are bells:* [2, с.51]
(“I'm standing at the bend...”)

(*Перекладач коментує цей неологізм під окремою виноскою, пояснюючи, що буквально Тичина створює прислівниковий неологізм від іменника “омофоріон” – елемент обладунку (накидка) митрополита. На іконах Мати Божа часто зображається

в омофоріоні як символі її заступництва за людство перед Богом. Вважаючи за можливе використати для перекладу інший варіант цього вірша, в якому на місці слова “омофорно” вжито семантично прозоріший неологізм – “яснозорно” – Найдан перекладає саме його.)

Розглядаючи детальніше англomовні переклади М. Найданом ранніх збірок цього найвизначнішого українського поета–модерніста, сповнених образно–музичним світовідчуттям автора, ми послугуємося запропонованою П. Ньюмарком класифікацією типів метафори та способів її перекладу, уточнивши окремі позиції даної класифікації в застосуванні до поезії раннього Тичини. Так, при аналізі авторських неологізмів, зокрема у Павла Тичини, доцільно розрізняти 1) суто граматичні неологізми, які не містять нового (метафоричного) образу, 2) неологізми, які є одночасно новими однослівними метафорами, 3) індивідуальні метафори, які не містять граматичних неологізмів, але за своїм образним змістом є неологічними тропами. У широкому розумінні такими неологічними тропами є всі індивідуально–авторські метафори, які можна, у свою чергу, за П. Ньюмарком, поділити на однослівні та комплексні. Разом з тим, в авторському поетичному мовленні, окрім оригінальних метафор, можуть траплятися і запозичені, і загальноновживані метафори, і метафоричні кліше, і мертві метафори. В поетичному мовленні Павла Тичини, крім індивідуальних метафор, присутні й добре впізнавані читачем метафоричні образи як книжного, так і розмовно–фольклорного походження. Останні створюють глибоко національне міфологічне обрамлення для тичининської неометафорики.

Усі виокремлені П. Ньюмарком способи перекладу метафори легко віднаходяться у М. Найдана.

1) Відтворення того самого образу (метафоричні прикметники підкреслено):

Арфами, арфами –

Золотими, голосними обізвалися гаї

Самодзвонними:

Йде весна

Запахна,

Квітами-перлами

Закосичена.

Думами, думами –

Наче море кораблями, переповнилась блакить

Ніжнотонними:

Буде бії

Вогневії!

Сміх буде, плач буде

Перламутровій... [2, с.36]

(“Арфами, арфами...”)

Like harps, like harps –

the golden groves resounded

Self-strumming:

Spring is coming

Fragrant,

Adorned

With flower-pearls.

With thoughts, with thoughts –

The azure overflowed, like the sea with ships,

Tender-toned:

There will be a fiery

Battle!

There will be laughter, and mother-of-pearl

Lament... [2, с.37]

(“In Harps, in Harps”)

В англomовному перекладі наведеного уривка, насиченого оригінальними метафорами, простежується кілька способів їх віддання: за допомогою порівняння (*Арфами, арфами – Like harps, like harps*), створення близької за значенням метафори–неологізму: ...*Самодзвонними – ...Self-strumming*; відтворення тієї самої метафори (у складі словосполучення з незначною семантичною модуляцією): *Квітами-перлами / Закосичена – Adorned / With flower-pearls*; точне відтворення цілого метафоричного образу: *Думами, думами ...Ніжнотонними – With thoughts, with thoughts ...Tender-toned*; *Буде бій / Вогневий – There will be a fiery / Battle*; *Сміх буде, плач буде / Перламутровий – There will be laughter, and mother-of-pearl / Lament*.

Передусім у такий спосіб відтворюються клішовані метафори з прозорою семантикою: *Думки пряде... – It spins thoughts...* («Закучерявилися хмари...»); *шлях тернистий – the path ... is thorny* («Цвіт в моєму серці...»), а також оригінальні метафори: *Над болотом пряде молоком...* («Туман») – *Above the swamp milk is spun...* («The Fog»). Це стосується і неологічних метафор:

*Орбітно-плавко упадім,
скоріш!*

.....
*Тьми–тем тіл, часток неспаяних
Спіралять вниз, убік, у стелі...*

.....
*Аероплань, душе моя, аероплань,
не знижуйся, не падай [2, с.274].*

(«В космічному оркестрі»)

*orbitally in a flow we will fall,
faster!*

.....
*Countless multitudes of bodies, of unwelded bits,
Spiral downward, to the side, up to the ceiling...*

.....
*Aeroplane, my soul, aeroplane,
Don't lose height, don't fall [2, с.275].*

(«In the Orchestra of the Cosmos»)

2) Заміщення образу вихідної мови стандартним образом цільової мови, зокрема, у вірші «Деся надходила весна...» («Somewhere Spring Approached...») загальноживану метафору *наливалися жита* перекладено її нейтральним відповідником *the rye ripened*, у вірші «Не дивися так привітно...» («Don't look so fondly...») метафору *грають грози* замінено метафоричним відповідником *storms seethe*, в цьому ж вірші метафоричну прикладку *квітки-ласкаві* замінено видовою назвою з промовистою внутрішньою формою: *marigolds*.

Заміщення метафоричного неологізму може супроводжуватись перекладацьким коментарем із його дослівним перекладом:

– *Ой, нене! – каже другий чорногрекий.* – [2, с.322]

(«Три сини»)

“Oh, Mom!” – says the second dark-skinned one, [2, с.323]*

(«Three Sons»)

*Перекладацька виноска: «Literally “chornohrekyi” would be: Black-Greek, i.e., as dark-skinned as a Greek» («Дослівно “чорногрекий” буде: Black-Greek, тобто такий темношкірий, як грек») [2, с.418].

У випадках, коли граматичні неологізми дозволяють їх прямий переклад нормативними формами, М. Найдан користується такою можливістю:

Чорнокрилля на голуби й сонце –
Чорнокрилля [2, с.130].
(“Золотий гомін”)

Black wings over the doves and sun –
Black wings [2, с.131].
(“The Golden Hum”)

...Стоїть сторожтерзаний Київ,
І двіста розіп'ятий я [2, с.144].
(“І Бєлий, і Блок...”)

...There stands Kyiv tormented a hundredfold,
And I, crucified two hundred times [2, с.145].
(“And Bely and Blok...”)

червоношапочки ждуть не дождуться [2, с.350]
(“Ми кажемо...”)

they keep waiting for Little Red Riding Hood [2, с.351]
(“We Say...”)

Зустрічається у Найдана і досить рідкісний спосіб перекладу метафори за допомогою іншої (близької за значенням) метафори. У поданому нижче прикладі перекладачеві, напевне, видалося недостатнім просте розгортання оригінальної метафори у близьку за значенням, але прозорішу, метафору («the wheat husk of eyelashes»; буквально: «пшенична луска вій»), тому він подає ще й пояснення її значення в окремій виносці: «Tychyna creates a visually realized metaphor here that does not translate well into English. He is comparing the appearance of a head of wheat with its delicate hairlike follicles and eyelike shape to an eye with eyelashes» («Гичина створює тут візуально осяжну метафору, яка не перекладається добре англійською. Він зіставляє зовнішній вигляд колоска пшениці, стручки якого формою нагадують око і схожі на волосинки, з оком та віями») [2, с.136]:

Ой одкрив
Колос вій! [2, с.36]
(“Арфами, арфами...”)

O, open up
The wheat husk of eyelashes! [2, с.37]
(“In Harps, in Harps...”)

3) Переклад метафори за допомогою порівняння зі збереженням образу:
Сизокрилою голубкою
На моїх вона вустах! [2, с.38]
(“Десь надходила весна”)

Like a grey-winged dove
She is on my lips! [2, с.39]
(“Somewhere Spring Approached...”)

Сню волосожарно –
Тінь там тоне, тінь там десь... [2, с.50]
(“Я стою на кручі...”)

I dream Taurus-like -
A shadow sinks there somewhere... [2, с.51]
(“I'm standing at the bend...”)

Безумний корабель, нагрудений вітрилами,
Якір, що в пісні над безоднями заякорить не може, –
це він прометейно в майбутнє ридає [2, с.278]
(“В космічному оркестрі”)

*Mad vessel, breasted with sails,
An anchor, that cannot moor above abysses in song –
Like Prometheus he sobs to the future [2, с.279]
(“In the Orchestra of the Cosmos”)*

(У цьому фрагменті неологічну метафору *нагрудений* відтворено тією самою метафорою, а неологічна метафора *прометейно* трансформувалась у порівняння.)

4) Переклад метафори за допомогою порівняння (або – okazіонально – метафори) плюс пояснення її значення: Колисково, колоски! («Пастелі») – *Ears of grain like cradles sway!* (“Pastels”). Ще кілька прикладів:

А квітка лебедіє:
О згляньсь хоч Ти, Маріє! [2, с.100]
(“Скорбна мати”)

*And a flower implodes, swan-like:
At least you be merciful, Mary!* [2, с.101]
(“Sorrowful Mother”)

*Мов жона – тонка, колисла –
Нива хліб зернить.
Аж за море вусом звисла,
Звисла і шумить... [2, с.312]
(“Плач Ярославни”)*

*Like a woman-slim and cradlerocking -
a wheat field is grainfilling.
Farther than the sea, like an overripe sheaf of wheat
She’s dangling and rustling... [2, с.313]
(“Yaroslavna’s Lament”)*

У наведеній вище строфі присутні аж три неологічні метафори, дві з яких збережено в перекладі як неологізми, створені Найданом за аналогією до оригінальних метафор: *колисла* – *cradlerocking* (від: *rocking as a cradle*), *зернить* – *grainfilling* (від: *filling with grain*). Авторську метафору *вусом звисла* перекладено за допомогою порівняння *like an overripe sheaf of wheat* («як перестиглий сніп пшениці»).

Порівняння також легко перетворюється на метафору в перекладі: *жайворон як золотий* – *a golden lark* («Арфами, арфами...»).

Метафоричне порівняння може і втратити свою образність, якщо перекладач вирішує застосувати описовий спосіб: *Повітря – мов прив’ялий трунок* – *The air is like a potion that’s lost its strength* («Квітчастий луг»).

5) Згортання метафори до пояснення її значення; при цьому в перекладі неминуче редукується емотивний компонент метафоричного образу, зникає «перебільшення» (an element of exaggeration), властиве метафорі. Оригінальна метафора–прикладка може синтаксично розгортатися у словосполучення, зокрема: *Над нивами–приливами* – *Above the tides of fields*.

Цікаво простежити «загасання» метафоричного образу на кількох прикладах пояснювального перекладу однокореневої метафори: *Закучерявилися хмари...* – *The clouds swirled into curls...* (у зворотному перекладі: «Хмари закрутилися в кучері»); *серцем кучерявий* – *curly-headed in heart* (у зворотному перекладі: «з кучерявою

головою в серці»). В обох випадках утрата метафоричного образу є наслідком об'єктивних розбіжностей у граматичних структурах української та англійської мов.

Найчастіше у М. Найдана перефразовуються (роз'яснюються) метафори з неологічною граматичною формою, як-от у наступному прикладі: *Розпрозорились озера!.. – Lakes turned translucent!..*

Наведемо ще кілька прикладів перефразування авторської неологічної метафори у конвенційну форму:

*Птах – ріка – зелена вика –
Ритми соняшника.
День біжить, дзвенить–сміється,
Перегулюється!* [2, с.68]
(“Вітер”)

*A bird – a river – a stalk of green vetch –
The rhythms of a sunflower.
The day runs, ringing–laughing,
It overtakes them!* [2, с.69]
(“The Wind”)

*Що далекая літана
вбила пана-україтана,
та не вбила тих,
в кого кров тече залізна
в жилах молодих,* [2, с.310]
(“Плач Ярославни”)

*The faraway fairy-tale land
killed the lord and master,
but not those
who have iron blood flowing
in their young veins,* [2, с.311]
(“Yaroslavna’s Lament”)

6) Вилучення. Вилучатися може лише образний компонент – і тоді метафора перекладається необразним ситуативним відповідником:

*Косарі кують до сходу.
Полум’я квіток!* [2, с.66]
(“Сонце”)

*The mowers mow before sunrise.
A flame of flowers!* [2, с.67]
(“The Sun”)

Не кисніть, люде, понідтинню [2, с.282]
(“В космічному оркестрі”)

Don’t become bitter, people, in your needs [2, с.283]
(“In the Orchestra of the Cosmos”)

Можливе і вилучення цілого слова з метафоричним компонентом (чи вислову), однак такі випадки у перекладах М. Найдана є одиничними:

...Лиш шум все шумів рясношумний [2, с.356]
(“Хмари кругом облягли...”)

...Only the roaring continued to roar [2, с.357]
(“Storm Clouds Lay All Around...”)

Постійні епітети (фольклорні кліше) М. Найдан вилучає як стилістично марковані експресеми і перекладає їх нейтральною лексикою: *Зорі, зоренці* («Цвіт в моєму серці...») – *Morning stars of the sky*; *сиз вечір* («Із циклу «Сотворіння світу») – *the gray evening*; або перефразовує, подаючи дослівний переклад у коментарі: *Женуть вітри, мов буйні тупи!* («Закучерявилися хмари...») – *The winds race stampeding!** (*literally: «like fierce aurochs»); *Я хочу знову – чорноброву?* («Закучерявилися хмари...») – *Do I want – a dark-haired beauty – again?** (*Or: «a marigold» (або: «чорнобривець»)) [2, с.136] – тут перекладач, напевне, сплутав постійний епітет *чорнобровий* із *чорнобривцем*).

7) Буквальний переклад метафори плюс пояснення її значення:

Обсипалась душа твоя –

(Вранішня вишня...) [2, с.46]

(“З кохання плакав я...”)

Your soul has shed its blossoms -

(A cherry blossom flowered too soon...) [2, с.47]

(“I Cried from Love, I Sobbed...”)

Пояснення подається у дужках: *A cherry blossom flowered too soon...* («Цвіт вишні відцвів надто швидко...»).

Нерідко М. Найдан вважає за потрібне подати буквальний переклад тієї чи іншої промовистої назви бодай у виносці, зокрема, словосполучення *квіти звіробою* («Скорбна мати») перекладено в тексті поезії англomовним відповідником *the flowers of St. John's Wort* («Sorrowful Mother»), проте у перекладацькій виносці Найдан розкриває буквальне значення внутрішньою форми назви цієї рослини: A literal translation of the word *zvirobii* would be «beast killer» [2, с.137].

Знакові реалії етнічної культури відтворюються з усією науковою ретельністю: або подаються курсивом, із наголосом, у вихідній транслітерованій формі та в супроводі перекладацького коментарю («ридання *бандур*» – «the sobbing of *bandura* strings»), або використовується дескриптивна перифраза, яка теж супроводжується коментарем, що розгортається у міні-історичний екскурс: «Хай *оселедцю* й *шароварам* сліпі докручують на ліру “Страшний суд”» – Let the blind minstrels play the “Last Judgment” on their lyres for the *Cossack scalplock* and *riding pants*”*

*Перекладацький коментар: «“Sharovary” – are loose and baggy pants that Ukrainian Cossacks wore. The style of dress was borrowed from the Turks, one of the main enemies of the Cossacks» («Шаровари – вільні мішкуваті штани, що їх носили українські козаки. Цей стиль одягу вони запозичили у турків – своїх запеклих ворогів») [2, с.298].

Назви народних свят також коментуються у виносках і передаються прийнятими відповідниками («ніч на Купала» – «St. John's Eve»).

Доволі характерною особливістю поетичного мовлення Павла Тичини є винесення підмета (рідше додатка чи іншого члена речення) у пресупозицію. При перекладі такі еліптичні конструкції розгортаються в речення, замовчувані елементи експлікуються (їх відповідно підкреслено у наведених нижче фрагментах):

Соняшники горять...

– *сама як струна –*

Метеликів дуєти...

– *а на лапках мед –* [2, с.76]

(“У Собор”)

Sunflowers are ablaze...

– *a bee buzzes like a string*

Butterfly duets...

– *honey on its legs –* [2, с.77]

(“To the Cathedral”)

*Пережили і війни і біду,
визволили молоду
і поділили. ... [2, с.314]*
(“Надходить літо...”)

До речі, ця поезія П. Тичини є аллюзивним переспівом на сучасний лад вірша Т. Шевченка «І досі сниться: під горою...», який М. Найдан також перекладав разом з іншими поезіями Шевченка [3].

*We've survived wars and misfortune,
we've liberated the young land
and divided it up. ... [2, с.315]*
(“Summer Is On the Way”)

Проте перекладацька експлікація пресупозиційного значення може виявитися і хибним логічним рішенням. Для прикладу, в поезії «По блакитному степу...» рядок *Пригорнув раз та й подався* пресупозиційно пов'язується з чоловіком, який загинув на війні, а в перекладі есплікується підмет *вітер* (на що вказує займенник *it* – третя особа однини середнього роду):

*По блакитному степу
Вороний вітер!
Пригорнув раз та й подався –
Вороний вітер... [2, с.104]*
(“По блакитному степу...”)

*Along the azure steppe
A raven–black wind.
It embraced me once and disappeared –
The raven–black wind... [2, с.105]*
(“Along the Azure Steppe...”)

У наведеному вище фрагменті цікавим в аспекті перекладу є словосполучення *вороний вітер*, в якому метафоричний прикметник *вороний* походить від постійного епітета *вороний* (про коня), що й справді означає «чорний, як ворон» (*raven–black*), однак у Тичининській метафорі *вороний вітер* образом, за допомогою якого зображається об'єкт (вітер), є образ коня, а не ворона, на що вказує «точка подібності» між об'єктом і образом, захована в епітеті *вороний*: вітер уподібнюється до образу *бистрого* (це також постійний епітет!) коня, що мчить степом. Тому прямий переклад первинної внутрішньої форми епітета *вороний*, запропонований М. Найданом (*raven–black*) видається тут недоцільним.

Спорідненим з експлікацією прийомом у перекладах Михайла Найдана є прийом уточнюючого доповнення, який застосовується для прояснення окремих образно–сміслових деталей: – *десь далеко! молоді планети!* («Ритм») – *you think of somewhere far away! of young planets!* («Rhythm»); *Все на світі від примружених очей* («Евое!») – *Everything in the world depends on squinting eyes* («Евоhe»); *лисніла кров із мертвих*... («Кожум'яка») – *(the blood of the dead glistened while they ran)*... («Муkyta the Tanner»); *ні золотом, ні хлібом, ні орлом* («Відповідь землякам») – *or with gold, or with bread, or with an eagle medal* («An Answer to My Countrymen»).

Навіть такий ретельний і компетентний перекладач, як М. Найдан, відкритий під час роботи над своїми перекладами для консультацій, порад і підказок від багатьох осіб українського походження, які допомагали йому зрозуміти мовні, культурні, суспільно–політичні реалії, характерні для поезії раннього Тичини та його доби, все–таки, не уникнув окремих невідповідностей при буквальному відданні семантики оригіналів. Так, вжита у поемі «Скорбна мати» усталена метафора *любити до смерті* (означає: *дуже любити; любити понад усе*) втратила свою істинну семантику в буквальному перекладі:

*Проходила по полю...
– І цій країні вмерти? –*

Де він родився вдруге, –
Яку любив до смерті? [2, с.102]
(“Скорбна мати”)

She passed through the field...
“Must such a land perish?”
Where He was born the second time,
A land which he loved till his death? [2, с.103]
(“Sorrowful Mother”)

Буквальний переклад вельми часто супроводжується пояснювальними фразами. Вочевидь, потребує пояснення і буквальный переклад політичної реалії в наступному реченні: *I общеруські ідеї запахи наче моці* («З мого щоденника»). – *And the all-Russian ideas began to smell like relics* («From my Diary»), адже поняття *общеруські ідеї* означає не буквально *the all-Russian ideas* (тобто «всеросійські ідеї»), а має значення «імперські / шовіністичні / державницькі ідеї Росії».

Буквальний переклад усталених (загальноживаних) метафор «відживлює» в них затертий образно-смісловий зв'язок, але трапляється, що й «затирає» їх прагматичний компонент, особливо за наявності в цільовій мові функціонального відповідника. Зокрема, вигукова фраза-комунікатив «*Ой світе мій!*» (вірш «Порожнеча»), що у першотворі передає тривогу і страх мовця, в дослівному перекладі – «*Oh, my world!*» («Emptiness») – втрачає цю важливу комунікативну функцію.

Проблема перекладу авторської метафори є центральною проблемою художнього перекладу. Метафора – серцевина поетичного образу, образності мови взагалі. Авторська метафора – її оригінальність, неповторність і влучність – ключ до успіху мистецького твору. Влучне віддання системи авторських метафор у перекладі – ключ до «другого життя» художнього твору.

СПОСОБИ ПЕРЕВОДА МИХАЙЛОМ НАЙДАНОМ АВТОРСКИХ МЕТАФОР ПАВЛА ТЫЧИНЫ

Л.В. Коломиец

Статья посвящена анализу авторских метафор Павла Тычины в англоязычном переводе Михаила Найдана. Рассматриваются семь возможных способов отображения оригинальных, в т.ч. неологических, метафор в тексте перевода.

Ключевые слова: авторские метафоры, англоязычный перевод, неологизм.

MODELS OF AUTHOR'S METAPHORS (BY PAVLO TYCHYNA IN MICHAEL NAYDAN'S TRANSLATION)

L.V. Kolomiets

The article deals with the analysis of the author's metaphors by Pavlo Tychyna in Michael Naydan's Ukrainian-to-English translation. Seven possible modes of representing original metaphors in the target text, including neologisms, have been scrutinized.

Key words: author's metaphors, English translation, neologisms.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Newmark, Peter. Approaches to Translation. – Oxford – New York – Toronto – Sydney – Paris – Frankfurt: Pergamon Press, 1988 (first edition 1981). – 200 p.
2. Ранні збірки поезії Павла Тичини / переклад, передмова від перекладача і примітки Михайла Найдана. Передмова Віктора Неборака / The Complete Early Poetry Collections of Pavlo Tychyna / Translated with a Critical Introduction and Notes by Michael M. Naydan. Guest Introduction by Viktor Neborak. – Львів: Вид. «Літопис», 2000. – 432 с. (Українською та англійською мовами).
3. Shevchenko, Taras. Selections / Translated by Michael M. Naydan // Ukrainian Literature: A Journal of Translations. – 2004. – Vol. 1. – P. 123–138.

Надійшла до редакції 8 листопада 2010 р.